

Noordstar verzekert een snelle oplossing bij schade.

Een ongeluk is snel gebeurd. Daarom neemt u een verzekering. Liefst één die snel bijspringt als het mis loopt.

Een Noordstar-verzekering bijvoorbeeld. De snelwerkende, financiële pijnstiller bij schade! Noordstar betaalt bij autoschade maar liefst 83% van de schadegevallen uit binnen de 3 maanden na de datum van ongeval. Vergeleken met het nationaal marktgemiddelde van

66% een unieke prestatie.

Voor andere verzekeringsproducten bereikt Noordstar een gelijkaardige efficiëntie. Bespaar uzelf heel wat kopzorgen en informeer bij uw makelaar naar de snelle Noordstar-service.

NOORDSTAR
VERZEKERINGEN

Noordstar NV - Groot-Brittanniëlaan 125 - 9000 Gent - 091/35 37 11
Noordstar NV - Louiza Marialei 2 - 2018 Antwerpen - 03/233 98 05

Van de Venne & Co

Robert Stallaerts *

Werknemersinvesteringsfondsen: mogelijk en wenselijk?

In dit artikel wordt gepleit voor een systeem van winstparticipatie en werknemersaandeelhouderschap op een niveau boven de onderneming. De voordelen van een dergelijk systeem worden beschreven en de werking ervan wordt vergeleken met ondernemingsgebonden winstdeelnamen en aandelhouderschap. De auteur verdedigt de stelling dat systemen van winstdeelnamen financieel haalbaar zijn dank zij de gunstige economische ontwikkeling in de jaren tachtig. Tot slot wordt de houding van de sociale partners tegenover winstdeelnamen en werknemersaandeelhouderschap kort geschetst.

Inleiding

Het voorstel dat hier wordt geformuleerd, is vrij globaal en houdt voor sommigen misschien te weinig rekening met de mogelijkheden op korte termijn. De lezer moet voor ogen houden dat vertrokken wordt van een algemene beschouwing over de relatie tussen ethiek en economie.

Aan ten minste drie fundamentele problemen kan men niet voorbijgaan als men de relatie tussen ethiek en economie ernstig neemt. Eerst is er de plaats van de economie in de waardenhiërarchie van het menselijk leven. In hoeverre bepalen economische doeleinden het menselijk gedrag? In hoeverre is dit noodzakelijk en wenselijk? Deze moeilijke vraag laten we verder onbesproken. Ons voorstel bevat hierover geen normatieve uitspraken. Sommigen kunnen de investeringscriteria van het voorgestelde fonds eventueel in een "gepaste" richting oriënteren. In de tweede plaats is er het probleem van de economische orde en in

* Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen (UFSIA). De auteur dankt F. Van Den Bulcke, M. Lambrechts, J. Larosse, W. De Vlieghe en een anonieme referent voor kritisch commentaar. Geen van hen staat achter de verdedigde stellingnamen, waarvoor alleen de auteur in zijn persoonlijke naam verantwoordelijk is.

het bijzonder van de eigendomsverhoudingen. Dit probleem is gekoppeld aan een visie op rechtvaardige verhoudingen in de economie en de maatschappij. Ons voorstel gaat uit van de veronderstelling dat het beter zou zijn als de eigendom van en het beschikkingsrecht over de produktiemiddelen gelijk zou gespreid zijn. Het argument dat dit een aanzienlijke daling van de efficiëntie zou meebrengen, wordt betwist. Tenminste enige compensatie kan men al vinden in het meer democratisch karakter van een beter gespreide beslissingsstructuur. Het egaliserende karakter is een expliciet kenmerk van ons voorstel. In de derde plaats geloven we dat een economisch systeem dat menswaardig kan genoemd worden een ruime plaats moet inruimen voor participatie. Participatie en beslissingsbevoegdheid van de werkenden zullen de efficiëntie niet noodzakelijk negatief beïnvloeden. Betrokkenheid, verantwoordelijkheid en beslissingsmacht kunnen mensen motiveren om hun taken ernstig op te nemen. Ten slotte kan geen enkel rationeel economisch voorstel zich nog langer onttrekken aan de limieten van het ecologisch systeem. Daarom willen we zeer bewust ecologische voorwaarden opleggen aan de investeringscriteria, die de uitgebreide reproductie van ons economisch systeem moeten verzekeren. Daarbij tonen we echter wel begrip voor continuïteit.

Met de bovenstaande doeleinden voor ogen formuleren we in dit artikel een voorstel dat de oprichting van werknemersinvesteringsfondsen bepleit op een niveau boven de onderneming. Ons uitgangspunt is dat arbeid en kapitaal samen in de onderneming een proces op gang brengen waarvan de resultaten op een faire manier moeten worden verdeeld. De managers en werknemers krijgen hun salaris of loon, gekoppeld aan de plaats en verantwoordelijkheid die ze innemen in het produktieproces. De aandeelhouders krijgen hun deel in de winst als verschaffers van risicokapitaal. De overblijvende winst moet dan verder over alle werknemers gespreid worden, na aftrek van reserveringen om de continuïteit en de uitbreiding van de onderneming te verzekeren. Gelijke winstparticipatie van alle werknemers van de onderneming lijkt ons een rechtvaardig instituut, dat we hier niet verder ter discussie zullen stellen.¹ Een meer uitgewerkte rechtvaardiging voor een faire verde-

1 Een formele bepaling van een gelijke of een evenredige verdeling wordt geleverd door Moulin (1987). Verder zullen we pleiten voor een 20 % verdeling van de brutowinst ten gunste van de ondernemingsfondsen, omdat dit ongeveer 50 % van de reserveringen uitmaakt. De winst wordt dan meer gelijk verdeeld tussen arbeid en kapitaal. Theoretisch is de grond van de argumentatie gericht op het afnemen van de overwinst (Meidner), ontstaan uit de monopolieposities van grote bedrijven, maar praktische problemen leiden tot de keuze van de brutowinst als basis voor de winstdeling (cfr. Krelle).

ling wordt ontwikkeld in de "fairness"- of billijkheidstheorie². Deze theorievorming combineert Pareto-optimaliteit (efficiëntie) met gelijkheidsaanpakken (equity). Wij gaan er voorlopig van uit dat een gelijke spreiding van het vermogen een wenselijke doelstelling is, die niet onmiddellijk catastrofale effecten heeft op de efficiëntie³. Deze vermogensherverdeling gaat bovendien gepaard met een deconcentratie van beslissingsmacht, omdat ook het stemrecht gebonden aan het aandelenbezit gespreid wordt⁴. Een effectieve uitoefening wordt bekomen door een bundeling via vertegenwoordigers van een op te richten gemeenschappelijk fonds.

We willen vooral ingaan op de vraag of deze winstverdeling beperkt moet blijven tot het niveau van de onderneming. Moet men de groep van begunstigden uitbreiden?

De discussie verloopt als volgt. Eerst wordt ingegaan op de redenen waarom juist de werknemersfondsen op een niveau boven de onderneming worden verkozen. Het contrast met ondernemingsgewijze winstparticipatie wordt belicht. De globale werkingsprincipes en de reikwijdte van het voorgestelde systeem worden dan aangegeven. Concrete werkingsmodaliteiten komen aan bod. Bijzondere aandacht gaat uit

Alle werknemers krijgen jaarlijks een gelijk deel toegewezen, wel gewogen voor hun effectieve arbeidstijd. Er wordt dus een onderscheid gemaakt tussen voltijdse en andere statuten, niet volgens kwalificatie. Er wordt van uitgegaan dat de kwalificatie wordt verrekend in het salaris of het loon. De winstdeling wordt hier dus gebruikt als compenserend, egaliserend element (cfr. Sens "weak equity axiom", zoals aangewend in Schokkaert, blz. 35). De ontvangen certificaten representeren volwaardige aandelen, niet de onoverdraagbare "labour share certificates" van Mead (blz. 116).

- 2 Het basisaxioma voor een billijke verdeling is de "envy"-test: geen verdeling is een faire verdeling wanneer een persoon de bundel (middelen) van een ander begeert (Varian, 1985, blz. 111). Omdat "faire" evenwichten niet noodzakelijk bestaan in een productiecontext, werd gezocht naar ingewikkelder billijkheidsconcepten. Als een actor zijn eigen consumptie-output verkiest boven die van alle andere actoren, dan is de allocatie "wealth-equitable". Is de situatie bovendien Pareto-efficiënt, dan is ze ook "wealth-fair" (Varian, 1975, blz. 244). Een inkomens-faire allocatie kent daarentegen aan alle actoren een inkomen overeenkomend met een gelijk deel aan arbeidstijd toe (Varian, 1975, blz. 244).
- 3 Voor een aanzet tot een genuanceerde afweging van macro- en micro-economische effecten, zie Van Den Bulcke (1986b). Gezien de complexe interacties, kunnen deze effecten nauwelijks duidelijk ingeschat worden, al is logisch een destimulerend effect te verwachten. Een universele niet-discriminerende regeling kan die effecten gedeeltelijk neutraliseren, al blijft het risico van kapitaalvlucht altijd bestaan.
- 4 Kwantitatieve berekeningen aangaande deze doelstellingen lijken ons voorbarig vooraleer alle parameters van het voorstel bepaald zijn. Dit komt grotendeels toe aan de sociale partners. Enige indicaties op basis van de Duitse gegevens vindt men in Krelle (1968). Het instrument voor herverdeling – het werknemersfonds – wordt later beschreven.

naar de alternatieve financieringsmechanismen voor het fonds. Vervolgens worden de feitelijke financieringsmogelijkheden bekeken. Er wordt betoogd dat de financiële mogelijkheden om een systeem van winstparticipatie op te zetten in de jaren tachtig wel degelijk aanwezig waren. Deze stelling kan los van elk concreet voorstel voor financiële participatie op haar waarde getaxeerd worden. Desaggregatie van de gegevens kan de stelligheid van ons besluit misschien enigszins aantasten. We geloven dat dit het opzetten van een algemene institutionele regeling niet in de weg staat. Ten slotte wordt verwezen naar voorstellen en stellingnamen waarmee ons fonds enige verwantschap vertoont. Dit geeft een eerste aanwijzing voor de politieke haalbaarheid van het voorstel.

I. Financiële werknemersparticipatie: ondernemingsgebonden of niet?

Een mogelijk bezwaar tegen bedrijfsgebonden winstdeelname verwijst naar de schending van het principe van distributieve rechtvaardigheid. Vanuit het perspectief van de hele samenleving is het ook logisch dat de overwinst ruimer wordt gespreid. Een onderneming functioneert binnen een samenleving en gebruikt haar infrastructuur en vormingsinstituten. De produktiviteit van een onderneming hangt af van haar omgeving. Een onderneming betaalt wel belastingen aan de overheid, maar wij menen dat ook de overwinst in aanmerking komt voor verdeling. Onder overwinst verstaan we het financiële netto-resultaat dat overblijft na aftrek van afschrijvingen, reserveringen en belastingen, de vergoeding van de produktiefactoren en van de aandeelhouders en een vergoeding voor het gebruik van eigen kapitaal⁵ (Deleeck, blz. 13). De laatste component scheidt overwinst van winst. Een deel van de overwinst kan het dynamisme van de onderneming blijven belonen, omdat men oog moet hebben voor een efficiënte allocatie van de produktiefactoren. Maar een deel van de overwinst komt onzes inziens toe aan de werknemers. Uiteraard moet het hier gaan om een algemene uniforme regeling, die het evenwicht van de economie niet mag verstoren. Evenmin wordt hier gepleit voor een verhoging van de consumptie. De winstdeling moet omgezet worden in aandelen, die door de werknemers

⁵ Deze laatste component wordt niet in de boekhoudkundige winst opgenomen, maar lijkt ons een redelijke aftrekpost om de overwinst te berekenen (cfr. Vijn). Daarentegen lijkt het niet gerechtvaardigd dat een overdreven deel aan het kapitaal toevloet in de vorm van hoge reserveringen. Men kan ervoor pleiten dat de helft hiervan aan de werknemers toekomt. Om praktische redenen gaan we later over op het concept brutowinst.

mers slechts op het einde van hun loopbaan kunnen opgenomen worden in liquide middelen.

Wanneer winstdeling beperkt blijft tot de rijkere ondernemingen, dan genieten de werknemers van een voordeel waarvan werknemers van armere ondernemingen verstoken blijven. Tot op zekere hoogte kan men dit opnieuw aanvaarden als een aanwijzing voor de bijdrage tot het succes van die ondernemingen. Anderzijds blijven we erbij dat een deel van de gelden moet worden overgedragen aan een sectorieel, regionaal of nationaal fonds. Op die manier wordt het aandelenbezit gespreid. Een tweede argument voor het "vermaatschappelijken" van de winst kan worden gevonden in een kritische kijk op het eigendomsrecht op de produktiemiddelen. De historisch gegroeide spreiding van eigendom lijkt nauwelijks rationeel te verantwoorden, zeker niet in termen van distributieve rechtvaardigheid. Wij willen daar niet uit afleiden dat onmiddellijk een radicale herverdeling moet worden ingevoerd. Toch lijkt het ons wenselijk in een meer democratische samenleving naar een gespreidere beslissingsmacht te streven. Met eerbiediging van de continuïteit van de bestaande verhoudingen is dit mogelijk door de kapitaal aangroei gelijkjer te verdelen. Aandeelhouderschap van werknemers via winstparticipatie lijkt de geschikte weg. In een latere fase kan dit via een aandelenparticipatiefonds worden uitgebreid tot alle leden van de samenleving. Er moet natuurlijk gestreefd worden naar een continue overgang, zodat het economisch weefsel niet geschaad wordt. De opwerping dat een zekere aantasting van het eigendomsrecht van ondernemingen noodzakelijkerwijze moet leiden tot een groot efficiëntieverlies, lijkt ons voorbarig. De vermindering in het bezit van eigen kapitaal door de daling van de reserveringen, uitgedrukt via winstdeling, gaat gepaard met een grotere maatschappelijke aanvaarding en stabiliteit van de instituties.

Het aandeelhouderschap van werknemers kan ook een rechtstreekse bijdrage leveren tot de democratisering van de onderneming via het stemrecht in de raad van bestuur. De werknemers-aandeelhouders zouden dan wel hun vertegenwoordiging collectief moeten opnemen. Dit recht moet in de eerste plaats door de eigen werknemers in het eigen bedrijf worden uitgeoefend. In een latere fase kunnen vertegenwoordigers van het nationale investeringsfonds in de algemene vergadering van de aandeelhouders van de ondernemingen de belangen van de aandeelhouders buiten de onderneming behartigen.

Een laatste belangrijk argument voor het opzetten van gecentraliseerde ondernemingsfondsen komt voort uit ecologische imperatieven. Cen-

trale investeringsfondsen kunnen gemakkelijker minimale eisen opleggen betreffende de ecologische en ethische kwaliteit van de investeringsparticipaties. In de beslissingsprocedures kunnen criteria worden opgenomen die het onmiddellijke belang van een onderneming overstijgen.

Uit het vorige mag men niet afleiden dat we ondernemingsgebonden winstparticipatie en aandeelhouderschap als eerste stap verwerpen. Voornamelijk uit solidariteits- en gelijkheidsoverwegingen menen we echter dat het niveau van de onderneming moet overstegen worden. Hoe groter dan de kring van betrokkenen, een sectoriële, regionale of nationale regeling, hoe rechtvaardiger ons de economische orde lijkt⁶.

II. Opzet en werkingsprincipes van een collectief werknemersinvesteringsfonds

Gegeven de doeleinden van het systeem is het nodig een ruime institutionele structuur op te zetten. Het lijkt realistisch een langzaam groeiend systeem te ontwikkelen, dat de werking van de economie niet grondig verstoort. Aan de andere kant moeten duidelijke beslissingen genomen worden, die zo weinig mogelijk interpretatiebetwistingen toelaten.

Wij pleiten voor de oprichting van een werknemersinvesteringsfonds op een niveau boven de onderneming. Men kan denken aan fondsen per bedrijfstak of per regio. Dezelfde bezwaren die werden ingebracht tegen ondernemingsgebonden winstparticipatie kunnen gericht worden tegen winstdeling op het niveau van een sector. Waarom zouden bepaalde sectoren van de economie de enige begunstigden worden van de overwinst? In de Belgische context lijkt het dan ook aangewezen de fondsen te lokaliseren op het niveau van de gewesten.

In een eerste fase worden bijdragen geput uit de winstdeling van de grote industriële bedrijven. Het investeringsfonds koopt hiermee aandelen en verdeelt eigendomscertificaten onder de werknemers. Het fonds beheert de aandelenportefeuille. Aan het einde van hun loop-

⁶ In theorie kan de solidariteit ook buiten de landsgrenzen gelden. Om organisatorische redenen gaan we uit van een nationale economie (zo mogelijk) en in eerste instantie schikken we ons naar het beleidsniveau van de gewesten in België.

baan wordt de tegenwaarde⁷ van de aandelen en een deel van de opbrengst ervan aan de werknemers uitbetaald. Een zo klein mogelijk deel van de opbrengsten moet dienen om het beheersmechanisme te financieren.

Een tweede fase kan hier vrij snel aan gekoppeld worden. Het schema wordt uitgebreid tot alle ondernemingen en tot de andere sectoren van de economie. Het financieringsmechanisme berust hier niet op winstparticipatie maar op investeringsloon. Dit deelsysteem neemt ongeveer de vorm aan van een pensioenfonds. Wel worden de bijdragen opnieuw omgezet in aandelen en hebben de werknemers op basis van hun aandelenbezit stemrecht in de algemene vergadering van de ondernemingen. In de grote bedrijven worden de twee financieringsbronnen eventueel tegelijk aangeboden: in zoverre de winstparticipatie niet het bedrag oplevert dat zou verschuldigd zijn als investeringsloon, wordt dit aangevuld met een deel in de vorm van investeringsloon.⁸

In de derde fase kunnen alle burgers in het systeem worden betrokken. Uitgaande van de gedachte dat waarde maatschappelijk wordt gegeneerd kan een voorstel betreffende investeringsfondsen verbonden worden met het idee van een of andere vorm van basisinkomen (Standing, blz. 29). In de eerste plaats kan worden gedacht aan een uitdijende vorm van pensioenen.⁹

III. Bijkomende specificaties over de werking van het fonds

Wij concretiseren nu de algemene werkingsprincipes. De bijdragen worden overgemaakt aan een centraal georganiseerd collectief investeringsfonds. Zestig procent¹⁰ van het bedrag aan winstdeelname kan

⁷ De uitgereikte certificaten vertegenwoordigen aandelen waarvan de courante marktwaarde bij uittrekking wordt uitbetaald.

⁸ De ervaring inzake de Zweedse investeringsfondsen leert dat grote ondernemingen met internationale verbindingen relatief minder bijdragen dan verwacht wegens overboekingen van de winst (Vandekerckhof, blz. 75). De bepaling over het aanvullend bedrag aan investeringsloon is dus zeker geen overdreven luxe.

⁹ In deze derde fase zouden de distributiekosten sterk kunnen oplopen. Een eenvoudige uitkeringsmodaliteit is raadzaam. Kosten en baten van dit systeem kunnen uiteraard niet a priori worden vastgelegd.

¹⁰ De stimulerende component wordt dus hoger ingeschat dan de herstructurerende component. Dit om de stabiliteit te waarborgen, tegemoet te komen aan het efficiëntieprincipe, en gedeeltelijk nog het aspect "beloning volgens de resultaten" te eerbiedigen.

worden gebruikt om aandelen te kopen van de financierende bedrijven. De bewijscertificaten worden toegespeeld aan de individuele werknemers van deze bedrijven. Hier wordt tegemoet gekomen aan het stimulerend beloningseffect van winstdeling. Produktievere ondernemingen zullen meer aan hun werknemers kunnen uitkeren. Anderzijds speelt het egaliserend effect op de overige veertig procent van de fondsvorming die gelijk verdeeld wordt onder alle werknemers (Schaffers, blz. 116). Deze veertig procent kan ingezet worden om de economie te herstructureren door beleggingen in ecologisch en ethisch verkieslijke fondsen.

De opbrengsten in de tweede fase van het investeringsloon worden eveneens door het centraal investeringsfonds beheerd, en gelijk onder de begunstigden verdeeld.

Aan de werknemers worden aandelenbewijzen toegekend. Deze verlenen stemrecht in de algemene vergadering van aandeelhouders van de ondernemingen. Om dit recht efficiënt uit te oefenen is het raadzaam de aandelenbewijzen te groeperen en het spreekrecht en stemrecht collectief uit te oefenen. De groepering van de aandelen en de vertegenwoordiging op de algemene vergaderingen zou kunnen opgedragen worden aan vertegenwoordigers van het centraal investeringsfonds of aan de vakbonden.

De administratie en het beheer van het fonds moeten worden toegewezen aan een professionele staf. De werking van het fonds moet nauw gecontroleerd worden. Deze controle kan gemeenschappelijk gebeuren door vertegenwoordigers van de werknemers, afgevaardigden van de werkgevers en regeringsambtenaren.

Het hele institutionele kader moet bij wet worden ingevoerd. Concrete afspraken over verdelingen kunnen echter wel jaarlijks bij collectieve arbeidsovereenkomst worden vastgelegd. Daarbij kan rekening worden gehouden met de draagkracht van de economie. Wanneer de sociale partners niet tot overeenstemming kunnen komen, beslist de overheid.

IV. De financiering van het fonds

In de eerste fase berust het mechanisme op winstdeelname in de grote ondernemingen. Dit veronderstelt een goed werkende markteconomie en duidelijke wettelijke beschikkingen aangaande de documentatie van de winst. De grote ondernemingen hebben de verplichting hun jaarrekeningen te publiceren. Grote ondernemingen die onder ons stelsel val-

len, tellen meer dan honderd werknemers of voldoen aan ten minste twee van de volgende drie criteria: a) meer dan 50 werknemers tewerkstellen, b) een omzet hebben van meer dan 145 mln BF (excl. BTW), c) een balans totaal vertonen van meer dan 70 mln BF (Economisch Zakboekje, blz. 38). Deze ondernemingen hebben ook verplichtingen inzake participatie. Jaarlijks moeten de balansen en jaarrekeningen besproken worden in de ondernemingsraad. Dit is het geschikte orgaan om de jaarlijkse verplichtingen inzake de winstparticipatie te controleren.

Wij stellen in principe voor het equivalent van de helft van de reserveeringen uit de jaarrekening over te dragen naar het collectief fonds. In zekere zin is deze regeling neutraal ten opzichte van de bestaande aandeelhouders: aan dividenden wordt niet geraakt. Anderzijds is er theoretisch wel een waardevermindering van de aandelen mogelijk. Dit wordt beschouwd als een beperkt bijkomend herverdelend effect.¹¹ Aan de inkomens van managers en staf wordt niet geraakt. Bovendien vloeien de fondsen van de winstdeling voor zestig procent terug naar de onderneming in de vorm van onderschrijving van aandelen. Het eventuele probleem van de kapitaalfinanciering wordt hierdoor sterk afgezwakt. De kredietwaardigheid van de onderneming blijft gewaarborgd door de aanwezigheid van het sociale kapitaal. De invloed op de waarde van de aandelen door het verschijnen van een nieuwe institutionele belegger is niet a priori te bepalen.

Het equivalent van de vijftig procent van de reserveeringen wordt in de praktijk vertaald in een ratio van twintig procent op de brutowinst, dit om verplaatsingen in de bestemming van de winst te voorkomen. Om dit probleem nog verder te milderen, is het raadzaam vrijstelling van belasting te verlenen van het deel van de winst dat bestemd is voor winstparticipatie.

Krelle (blz. 104) berekende op basis van Duitse gegevens dat twintig procent van de brutowinst moest worden overgedragen om op een termijn van vijftientwintig jaar enige belangrijke structurele wijziging in het bezit patroon te bekomen. Onder zijn veronderstellingen groeit het

¹¹ Indien er een universele regeling tot stand komt, wordt de kapitaalverschaffing nationaal niet in gevaar gebracht. Er blijven wel problemen met mogelijke kapitaalvlucht. Gezien de complexe interrelaties, blijft het probleem wellicht beperkt of is het niet fundamenteel verschillend van de huidige situatie. Een zekere prijs zal wellicht toch moeten worden betaald bij het invoeren van het systeem. Het is dan een keuze of de voordelen van de herverdeling opwegen tegen enige nadelen. Uiteraard moet dit problematisch aspect wel bewaakt worden.

Tabel 1
Inkomens en winsten uit de nationale rekeningen (1980-1987, mild BF)

	1980	81	82	83	84	85	86	87
1. Inkomens der personenvennootschappen	14,9	14,2	17,3	20,8	25,5	31,8	41,5	47,9
2. Dividenden, tantièmes, giften (DIV)	64,3	94,9	122,5	131,5	139,0	170,7	178,8	196,2
3. Reserveringen van vennootschappen (RV)	24,4	13,2	34,7	52,4	88,5	139,5	213,3	245,0
4. Directe belastingen der vennootschappen	89,7	87,5	112,9	115,0	135,1	148,4	157,1	164,4
5. Netto nationaal inkomen (NNI)	2.833,7	2.926,2	3.149,9	3.320,8	3.601,6	3.848,9	4.100,7	4.251,3
6. Afschrijvingen	312,1	332,1	367,2	402,9	427,8	460,0	470,6	480,7
7. Bruto nationaal inkomen (BNI)	3.145,8	3.258,3	3.517,1	3.723,7	4.029,4	4.308,9	4.571,3	4.732,0
8. Brutowinsten (BW) (1+2+3+4)	193,3	209,8	287,4	319,7	385,1	490,4	590,7	653,5
9. BW als % van NNI	6,8	7,2	9,1	9,6	10,7	12,7	14,4	15,4
10. DIV + RV (2 + 3)	88,7	108,1	157,2	183,9	226,5	310,2	392,1	441,2
11. DIV + RV als % van NNI	3,1	3,7	5,0	5,5	6,3	8,1	9,6	10,4
12. Wedden en lonen	1.145,0	1.191,0	1.242,0	1.265,4	1.330,4	1.372,7	1.381,2	1.386,8

Bron: Nationale Rekeningen. Verdeling van het nationaal produkt over de produktiefactoren. Tijdschrift van de Nationale Bank van België 64 (1989) 5; blz. 5 (Tabel I-1).

aandeel van de werknemers in het particulier vermogen van 43 % naar 60 %. Weliswaar blijft het vermogen per capita van de zelfstandigen drie maal zo hoog.

De wijziging in het spreidingspatroon van roerend vermogen hangt sterk af van de groeivoet van de ondernemingen. Gezien de gemiddeld lagere groeivoet van de Belgische ondernemingen, lijkt een ratio van twintig procent zeker raadzaam. Pogingen om de overwinst exact te berekenen in Nederland struikelden vooral over de vergoeding voor het eigen kapitaal (Vijn, blz. 386). Daarom is het beter bij de berekening van de winstdeelname uit te gaan van de brutowinst. Tevens zal dit boekhoudkundige kunstgrepen ontmoedigen om de nettowinst en een daarop geënte winstdeelname te minimaliseren.

V. Is winstparticipatie mogelijk?

In onze visie is de invoering van winstdeelname en aandeelhouder-schap een structurele maatregel, waarvan de opportuniteit niet afhangt van conjuncturele omstandigheden. Omdat in het verleden toch conjuncturele argumenten tegen de invoering gebruikt werden, loont het de moeite de situatie vandaag opnieuw te onderzoeken, om misschien tenminste deze tegenargumenten te kunnen ontzenuwen.

Vroegere studies beklemtoonden het gebrek aan financiële slagkracht van de Belgische ondernemingen om op grote schaal winstparticipatie in te voeren (Van Den Bulcke, 1986a, blz. 505). Dit scepticisme is niet nodig voor de jaren tachtig. Tabel 1 toont macro-economische winst- en inkomensgegevens, waaruit kan worden besloten dat de stijgende winstcijfers gunstige perspectieven openen voor winstparticipatie¹². De stijgende rendabiliteit wordt ook bevestigd door schattingen van de OECD (1988, blz. 19).

In 1987 bedraagt vijftig procent van de reserveringen ongeveer 120 miljard BF. De brutowinst bedroeg in dat jaar 653 miljard. Een bijdrage van twintig procent levert 130 miljard op. Veronderstel dat de overheid een vrijstelling verleent van de officiële 43 procent belasting, of reëler van de gemiddeld afgedragen 30 procent (Peeters, blz. 16). Dit kost de schatkist dan 40 miljard. Gezien de begrotingsproblemen lijkt dit niet haalbaar, dus laten we pleiten voor een halvering van de vrijstelling.

¹² Deze winstcijfers betreffen alle Belgische ondernemingen, ook die welke in de eerste fase buiten ons schema zouden vallen.

Deze bijdrage van de staat wordt gezien als een tegenprestatie voor het opnemen van staatsobligaties door het fonds en als de prijs van het engagement van de staat voor deze stabiliserende institutionalisering.¹³

Tabel 2

Nettorendabiliteit van eigen middelen en courante nettowinstmarge (1985-1988)

Nettorendabiliteit van eigen middelen				
	1985	1986	1987	1988
Staal	-4,5	-2,88	-4,18	24,02
Non-ferro	9,2	1,92	-12,45	7,57
Metaal	12,8	7,74	4,49	7,08
Energie	19,1	16,88	18,88	11,86
Chemie	19,1	18,32	16,07	22,08
Agro-industrie	9,6	11,47	10,27	10,67
Textiel	3,7	7,60	7,14	4,90
Hout en papier	6,8	6,20	6,08	14,31
Bouw	4,7	9,34	12,03	15,55
Industrie	12,5	12,40	11,44	14,69
Handel	10,0	9,53	10,25	13,42
Vervoer	7,1	-24,12	-17,28	9,59
Diensten	6,4	7,06	7,71	10,15
Algemeen	11,4	10,54	10,10	13,45
Courante nettowinstmarge				
	1985	1986	1987	1988
Staal	-1,1	-0,92	-1,43	7,83
Non-ferro	1,6	0,34	-2,26	1,14
Metaalverwerking	1,8	1,09	0,58	0,77
Energie	5,5	9,24	10,44	6,77
Chemie	4,9	5,33	4,51	7,74
Agro-industrie	2,2	2,13	2,08	1,98
Textiel	0,8	2,42	2,49	1,88
Hout en papier	1,4	1,38	1,41	2,12
Bouw	1,6	3,11	4,48	5,51
Industrie	2,9	3,53	3,36	4,38
Handel	1,0	0,98	1,20	1,48
Vervoer	1,1	-3,92	-2,99	1,88
Diensten	5,4	4,97	6,95	16,44
Algemeen	2,3	2,52	2,59	3,76

Bron: Weekberichten van de Kredietbank, 4.12.87, 9.12.88, 13.10.89, blz. 2.

13 Uiteraard blijft de grootte van de precies te leveren inspanning door de staat enigszins arbitrair. Deze staatsbijdrage is geen essentieel constitutief element van ons voorstel. Een tenminste symbolisch engagement van de staat ten gunste van de regeling lijkt ons toch wenselijk.

Het fonds krijgt dan 110 miljard, ongeveer 2,5 procent van het netto nationaal inkomen.

Het aandeel van de verschillende sectoren in de financiering van de winstparticipatie hangt af van hun economische prestatie en zal gevoelig verschillen van sector tot sector. In tabel 2 vindt men cijfers over de netto rendabiliteit van de eigen middelen en over de courante winst-marge.

Uit tabel 2 blijkt dat alle sectoren zonder uitzondering positieve resultaten kunnen voorleggen. Vooral energie, chemie, bouw en diensten scoren hoog. Maar alle sectoren kunnen in het schema ingeschakeld worden.

VI. Is investeringsloon mogelijk?

In de tweede fase stellen we een investeringsloon van één procent voor in de hele economie. Tegelijkertijd blijft ook het systeem van winstparticipatie behouden. De idee van winstparticipatie koppelen we aan het afromen van overwinst; het investeringsloon krijgt veel eigenschappen van een pensioenfonds.

In 1987 levert een bijdrage van één procent ongeveer 14 miljard op. Eerder werd bepleit dat er, wegens het gestegen loonaandeel in het nationaal produkt en wegens de niet-concurrentiële loonkosten, geen mogelijkheden overbleven voor investeringsloon (Van Den Bulcke, 1986, blz. 578). Ondertussen is de trend de andere richting uitgegaan: het winst-aandeel stijgt sinds 1981 terwijl het loonaandeel daalt (Marannes, blz. 442). Ook de loonlast evolueert gunstig in vergelijking met onze handelspartners, zoals uit tabel 3 kan worden afgelezen.

Tabel 3

Evolutie van de eenheidsloonkosten in België en Europa (jaarlijkse groeivoeten)

	1981/73	1986/81	1982	1983	1984	1985	1986
België	1,3	-1,6	-2,3	1,3	-1,4	-1,5	-1,4
Europa	0,3	-1,1	-1,0	-0,7	-1,5	-1,1	-1,4

Bron: OCDE (1988, blz. 18).

VII. Investeringsfondsen: een aantrekkelijk alternatief?

Tot slot gaan we kort op zoek naar antecedenten van ons voorstel in België en peilen we naar de houding van het socio-politieke milieu tegenover soortgelijke ideeën. We beperken ons hier tot de fondsen op een niveau boven de onderneming. De sociale partners hebben meestal wel een duidelijk standpunt ten overstaan van financiële participatie (Van Den Bulcke, 1989), maar zelden spreken ze zich uit over collectieve fondsen op een niveau boven de onderneming.

De Christelijke Centrales voor Houtbewerkers en Bouwvakarbeiders kan men beschouwen als de pioniers van de gedachte voor sectoriële investeringsfondsen (Deleek, blz. 5; Van Den Bulcke, 1986a, blz. 233-240). In 1970 werd een CAO afgesloten waarbij één procent van de brutolonen in het Sociaal en Economisch Fonds voor de Bouwnijverheid zou worden gestort. Onenigheid tussen de vakbonden van verschillende ideologische strekking deed echter deze poging tot het opzetten van een sectorieel fonds verwateren. De storting van het investeringsloon op individuele rekeningen en het omzetten van het fonds in een bijdrage ter ondersteuning van de bestaanszekerheid ontkrachten de oorspronkelijke ideeën.

De LBC plaatste de gedachte van collectieve werknemersaandelenfondsen op de agenda van zijn congres in 1985. De congresleden spraken zich wel positief uit over winstdeling en werknemersaandeelhouderschap, maar verwierpen collectieve regelingen op een niveau boven de onderneming (LBC, 1986).

De collega's uit de metaalsector, daarentegen, verzetten zich op hun congres in 1988 "tegen uitsluitend ondernemingsgewijze formules. Het congres is gewonnen voor formules van kollektieve winstdeling". Daartoe wordt de oprichting van een werknemersparticipatiefonds voor de metaalsector in het vooruitzicht gesteld. De bedoeling is de solidariteit tussen sterke en zwakke sectoren te bevorderen (CCMB, blz. 13).

Het ACV neemt deze stellingname omzeggens volledig over in de resoluties van zijn laatste congres. Er wordt verwezen naar het Zweedse model.¹⁴ Bovendien worden de ecologische en ethische doeleinden on-

¹⁴ Een eerste positieve evaluatie wordt gegeven in *Three years with employee investment funds*. Een kritische opstelling vindt men in Vandekerckhof (1986), Öhman (1986) en Nelissen (1990). Een definitieve grondige evaluatie van de Zweedse ervaringen met investeringsfondsen lijkt nog niet voorhanden. In ons voorstel willen we de ecologische en ethische componenten meer beklemtonen. Het fonds moet bij de belegging van zijn vrij pakket aandelen (40 %) vooraf vastgelegde criteria respecteren.

derschreven: "Onze voorkeur gaat daarbij uit naar fondsvorming zoals in Zweden: sectoriële of intersectoriële fondsen, beheerd door de werknemers, die investeren in bv. milieuvriendelijke en maatschappelijk nuttige producten en diensten. Groene werknemersfondsen." (ACV, 1989, blz. 26).

De socialistische beweging en in het bijzonder de vakbeweging heeft zich steeds zeer kritisch uitgelaten over financiële participatie, omdat ze de integratie in het kapitalistisch systeem in de hand zou werken (ABVV, 1988a, blz. 11; 1988b, blz. 21). Daartegenover staat de pragmatische houding in het concreet sociaal overleg. Het solidariteitselement in ons voorstel zou normalerwijs een sterke aantrekkingspool moeten zijn voor deze beweging.

De liberale beweging heeft zich steeds afgeschermd voor collectieve structurele voorstellen (ACLVB, blz. D35; CRB, blz. 21). Wellicht is dit de enige partij die het voorstel als geheel afwijst.

De sterke ecologische component van het voorstel zou normaliter de steun van de groenen moeten opleveren, tenminste als overgangsstrategie (De Vlieghere, blz. 23).

In de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB, 1986, blz. 17) verdedigden de leden die het VBO vertegenwoordigden formules die het mogelijk maken de belasting op het inkomen uit arbeid te verlichten. Deze formules moeten variabel en omkeerbaar zijn en moeten dus bij voorkeur worden opgenomen in individuele overeenkomsten. In dezelfde zin pleitte de ex-voorzitter van het VBO, Ph. Bodson, in het voorwoord tot een recent boek gewijd aan de problematiek van winstdeelname en werknemersaandeelhouderschap (Van Den Bulcke, 1989).

Besluit

Een werknemersinvesteringsfonds op het niveau boven de onderneming komt tegemoet aan een democratische en gelijkere spreiding van het roerend vermogen. Ecologische en ethische doelstellingen kunnen in de beslissingsprocedures worden ingebouwd. Het opzetten van een werknemersinvesteringsfonds is financieel haalbaar. Vooral in de christelijke arbeidersbeweging leven soortgelijke ideeën.

Uiteraard is het mogelijk dat deze collectieve investeringsfondsen toch niet de geschikte weg zijn om de verdedigde doelstellingen te bereiken.

Het zwakste punt van het voorstel ligt wellicht in het gevaar voor bureaucratie in de beheersstructuren. Kosten en baten van het systeem zullen periodiek aan een evaluatie moeten worden onderworpen. Toch lijkt het ons de moeite waard de realisatie van dergelijk systeem in overweging te nemen.

Literatuur

- ABVV. "Aandeelhouderschap, winstbewijzen, loont het?", *Militant* 1 (0) 1988a: 11-12.
- ABVV. "Loonvorming en winstdeling", *AC-Info* december 1988b: 21-22.
- ACLVB. *Medezeggenschap en interessering*. Oostende, Statutair Kongres ACLVB, 1969.
- ACV. "Financiële participaties van werknemers in ondernemingen", *Kader* 58 1986a: 49-60.
- ACV. *Advies van de werkgroep Vermogensaanwasdeling aan de werkgroep Onderneming*. Werkgroep ACV, 9.1.1986b.
- ACV. *Vakbond voor morgen*. Brussel, Werkdocument ACV-Congres april 1990, 1989.
- AGALEV. *Op mensenmaat. Een groene kijk op economie*. Brussel, Werkgroep economie, 1984.
- BLANPAIN, R. *Wetsvoorstel betreffende de democratisering van de grote onderneming*. Brussel, 24.10.1988.
- CCMB. *Weer werk. Resoluties*. De Haan, Congres van de Christelijke Centrale der Metaalbewerkeren, 21-22 oktober 1988.
- CRB. *Beschouwingen van het dagelijks bestuur van de Raad betreffende het wetsontwerp tot stimulering van de industriële investeringen, van het risicokapitaal en van de risicoarbeid*. Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven/1986/500, 13.10.1986.
- DE VLEIGHERE, W. "De groenen bewaren de aarde. Aanzetten voor een discussie rond de economie van de toekomst", *Bladgroen* 8 (11) 1989: 23-32.
- DELEECK, H. *Vermogensaanwasdeling en investeringsloon*. Antwerpen, Standaard, 1967.
- DETREMMERIE, J.P. *Wetsvoorstel betreffende het plan voor de participatie van het personeel in het kapitaal van de onderneming*. Brussel, Parlementaire stukken van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, 296/1-1988, 16.3.1988.
- Economisch zakboekje* 1987/1. Antwerpen, Kluwer, 1987.
- ELLERMAN, D. "Capitalism and Workers' self-management", Vanek, J. (ed.): *Self-management. Economic liberation of man*. Harmondsworth, Penguin, 1975: 145-158.
- HANCKE, B. en WIJGAERTS, D. "Belgian Unionism and Self-Management", in: G. Széll, P. Blyton en C. Cornforth (eds.): *The State, Trade Unions and Self-Management*. Berlijn/New York, de Gruyter, 1989: 187-210.
- HIMMELSTRAND, U. e.a. *Beyond welfare capitalism*. Londen, Heinemann, 1981.
- HIMMELSTRAND, U., BRULIN, G. en SWEDBERG, R. *Control, motivation and structure. The new managerial philosophies vs. industrial democracy in Sweden*. Luik, Fourth International Conference on the Economics of Self-management, 1985.
- KÖPKE, G. *Vakbeweging en collectieve kapitaalvorming*. Brussel, Europees Vakbondsinstuut, 1986 (1983).
- KRELLE, W., SCHUNCK, J. en SIEBKE, J. *Überbetriebliche Ertragsbeteiligung der Arbeitnehmer*. Tübingen, Mohr, 1968.
- LBC-NVK. *Arbeid in nieuwe banen en aktualiteit. Resoluties*. De Haan, LBC-NVK Kongres, 1989.
- LBC. "Aandeelhouderschap", in *Kader* 58 1986: 43-47.
- MARANNES, F. "Crisis, crisisbeleid en inkomensverdeling in België: een voorlopige balans", *Economisch en Sociaal Tijdschrift* 1989: 427-452.
- MEADE, J. E. *Alternative systems of business organization and of workers' remuneration*. Londen, Allen, 1986.
- MEIDNER, R. *Employee investment funds. An approach to collective capital formation*. Londen, Allen, 1978.
- MOULIN, H. "Equal or proportional division of a surplus, and other methods", *International Journal of Game Theory* 16 (3) 1987: 161-186.
- NELISSEN, G. *Verslag studiereis Zweden*. Brussel, ACV-METAAL, 1990.
- OESO, *Etudes Economiques*. België, Luxemburg, Parijs, OESO, 1988.
- PEETERS, P. *L'impôt des sociétés par secteurs d'activité*. Brussel, Ministerie van Financiën, 1989.
- ÖHMAN, G.B. *Employee investment funds in Sweden*. Brussel, UFSAL Seminar Profit Sharing and Employee Shareholding, 10.10.1986.
- Praktische gids voor de leden van de ondernemingsraad. Deel II. Samenordering en Wetgeving*. Brussel, Commissariaat-Generaal voor de Bevordering van de Arbeid, 1983.
- SCHAFFERS, H. *Collectieve kapitaalparticipatie voor werknemers via winstdeelname*. Antwerpen, UFSIA licentieverhandeling, 1989.
- STANDING, G. *European unemployment; insecurity and flexibility: a social dividend solution*. ILO, WEP 2-43/W. P. 23., 1988.
- SCHOKKAERT, E. en LAGROU, L. "An empirical approach to distributive justice", *Journal of Public Economics* 21 1983: 3-52.
- Three years with employee investment funds. An evaluation*. Stockholm, Landsorganisationen, 1988.
- VAN DEN BULCKE, F. *Vermogensaanwasdeling en investeringsloon*. Gent, doctoraal proefschrift, 1986.
- VAN DEN BULCKE, F. "Werknemersparticipatie in de winst en het kapitaal van de ondernemingen. Een verkenning van de economische gevolgen", *A & B Kwartaaltijdschrift* 11 (4) 1986b: 163-189.
- VAN DEN BULCKE, F. *Beloon inzet met kapitaal. Werknemers worden aandeelhouder. L'actionariat du personnel*. Antwerpen, De Financieel Economische Tijd, 1989.
- VANDEKERKHOEF, T. "Werknemersfondsen in Zweden", *Kwartaaloverzicht van de economie* (2) 1986: 65-78.
- VARIAN, H.R. "Distributive Justice, Welfare Economics and the Theory of Fairness", *Philosophy and Public Affairs* 4 1975: 223-247.

VARIAN, H.R. "Dworkin on equality of resources", *Economics and Philosophy* (1) 1985: 110-125.

"Vermogensaanwasdeling", *Weekberichten van de Kredietbank* 43 1976.

VIJN, R. "Vermogensaanwasdeling, winst en eigen vermogen", *Ekonomisch Statistische Berichten*, 19.4.1978: 386-393.

VU. *Employee investment fund*. Brussel, VU-Studiedienst. Brief van Stefan Ector, 18.10.1989.

Abstract

Employee Investment Funds

This article pleads for the introduction in the Belgian economy of an employee investment fund at a level above the firm. Goals include egalitarian and ecological objectives. We present a general proposal including structure, working principles and management of the employee investment fund. Some indicators of the Belgian economy are introduced to defend the feasibility of the project. Finally, we evaluate the attitudes of social forces (trade unions and employers) towards financial participation in Belgium.

DE ABB-AGENT

Een zelfstandig beroep in de financiële sector

Bij de onderhandelingen tussen maatschappij
en cliënt neemt de ABB-agent een spilpositie in.

Taak van de ABB-agent

Hij heeft het statuut van zelfstandige en beheert zijn eigen verzekeringskantoor. Hij is in zijn regio de vertrouwenspersoon voor particulieren en ondernemingen. Hij geeft voor elke situatie een correct en passend verzekeringsadvies en helpt zijn cliënten de juiste verzekering kopen. Hij regelt courante schadegevallen. Bij de commerciële uitbouw en het beheer van zijn kantoor krijgt hij alle steun en begeleiding van een gespecialiseerd inspectie-team. Vanuit het regionale ABB-kantoor en het hoofdkantoor van ABB te Leuven krijgt hij logistieke steun op het gebied van administratie, boekhouding, publiciteit, informatica. ABB biedt hem een volledige opleiding van vier maanden en zorgt daarna voor permanente bijscholing.

Profiel van de ABB-agent

Gezien de evolutie in het verzekeringswezen heeft de ABB-agent best een basisopleiding van universitair niveau. Voor de stabiele uitbouw van zijn agentschap kan hij zich flexibel bewegen op alle niveaus van zijn cliënteel. Hij streeft steeds naar eerlijke oplossingen en heeft zin voor orde en werkorganisatie. Bovenal heeft hij een grote dosis inzet, commerciële feeling en werkkraft nodig. Onder het motto 'deskundig en dienstvaardig' levert de ABB-agent een optimale service. Hij sluit aan bij de algemene doelstelling van ABB, namelijk samenwerken om als verzekeraar aan de cliënten veiligheid en service te blijven aanbieden.

Hebt u interesse voor de functie van ABB-agent?

Stuur uw sollicitatiebrief en uw curriculum vitae naar het hoofdkantoor of één van de regionale kantoren van ABB:

ABB-hoofdkantoor,

Minderbroedersstraat 8, 3000 Leuven, ter attentie van Guido Smets,

ABB-Antwerpen,

Lange Nieuwstraat 32, 2000 Antwerpen, ter attentie van Ludo Meynckens, 03/223 62 11

ABB garandeert u een correcte, discrete en snelle behandeling van uw kandidatuur.

Aan geschikte kandidaten biedt ABB van bij de start een degelijk inkomen en een bestaand cliënteel. Verder kunnen doorzetters, met de kracht van ABB en met hun zelfstandig werk, deze aantrekkelijke en winstgevende verzekeringsportefeuille verder uitbouwen.

ABB is Belgisch en financieel onafhankelijk.

ABB is de verzekeringsmaatschappij van de groep Belgische Boerenbond.

ABB werd opgericht in 1922 en behoort al vele tientallen jaren tot de vijf

grootste verzekeringsmaatschappijen in België.

Het succes van ABB steunt op de doeltreffende combinatie van drie factoren:

1.

Een cliëntvriendelijke bedrijfsfilosofie,

2.

Voortdurende investeringen in vernieuwend produktonderzoek,

3.

1.600 zelfstandige agenten, verspreid over heel België.

Door die beleidskeuze kan ABB aan particulieren en aan ondernemingen een volledig en concurrentieel verzekeringspakket op maat aanbieden.